

YUZ IFODALARI TURLARINING BADIY ADABIYOTDA UMUMIY TASNIFI

Ibroximova Moxinurxon Ahrorxon qizi,

Farg'ona davlat universiteti
rus tili metodikasi kafedrasida o'qituvchisi

Annotatsiya: Yuz ifodalari bizning his-tuyg'ularimizning oynasi bo'lib, so'zlarga muhtoj bo'lmasdan ko'plab his-tuyg'ularni etkazadi. Quvonchdan qayg'uga, hayratdan g'azabga qadar inson yuzi mushaklar harakatidagi nozik nuanslar orqali turli xil his-tuyg'ularni ifodalashga qodir. Mimikalarning umumiy tasnifini tushunish nafaqat og'zaki bo'lmagan belgilarni talqin qilish qobiliyatimizni oshiradi, balki inson his-tuyg'ularining murakkabligini ham yoritadi.

Kalit so'zlar: badiiy adabiyot, ifoda, tasnif, turlar, noverbal.

Annotation: facial expressions are the mirror of our emotions and convey many emotions without needing words. From joy to sadness, from admiration to anger, the human face is able to express various emotions through subtle nuances in muscle movement. Understanding the general classification of facial expressions not only increases our ability to interpret non-verbal signs, but also illuminates the complexity of human emotions.

Keywords: fiction, expression, classification, types, nonverbal.

Yuz ifodalari inson his-tuyg'ularini tushunish uchun eshik bo'lib xizmat qiladi, adabiyotda bu og'zaki bo'lmagan belgilarning nuanslarini yorituvchi misollarning boy gobelenlari mavjud. Ushbu maqola Fyodor Dostoevskiy, Lev Tolstoy va Anton Chexov kabi taniqli mualliflarning asarlariga asoslanib, rus adabiyoti ob'ektivi orqali yuz ifodalarning tasnifini o'rganadi. Baxt, qayg'u, hayrat, g'azab, qo'rquv, jirkanish, nafrat, chalkashlik, qiziqish va betaraflik holatlarini adabiy kontekstda ko'rib chiqish orqali ushbu tadqiqot inson his-tuyg'ulari va yuz ifodasining nozik tomonlarini tushunishimizni chuqurlashtirishga qaratilgan.

Yuz ifodalari madaniy va lingvistik to'siqlarni engib o'tib, inson hissiyotlarining universal kommunikatoridir. Rus adabiyotida taniqli mualliflar bu iboralarning murakkab tomonlarini mohirlik bilan qamrab olgan, inson ruhiyati haqida bebaho tushunchalar bergan.

Ushbu tadqiqot rus adabiy klassiklarining tanloviga asoslanib, turli xil yuz ifodalarni misol qilish uchun sifatli yondashuvdan foydalanadi. Fyodor Dostoevskiy, Lev Tolstoy, Anton Chexov kabi mualliflarning asarlari baxt, qayg'u, hayrat, g'azab, qo'rquv, jirkanish, nafrat, chalkashlik, qiziqish va betaraflik holatlari uchun tahlil qilinadi. Har bir ibora o'zining hikoya kontekstida ko'rib chiqiladi, uning ahamiyati va xarakter rivojlanishiga va tematik kashfiyotga ta'sirini aniqlash uchun.

1. Baxt. Fyodor Dostoevskiyning "Jinoyat va jazo" asarida Raskolnikovning samimiy tabassumi Soniyaga o'z jinoyatlarini tan olishda baxtiyorlikni ifodalaydi, bu qutqaruv va insoniy aloqaning quvonchini aks ettiradi.

2. G'amginlik. Lev Tolstoyning "Anna Karenina" asarida Annaning chuqur qayg'usi ko'z yoshlari bo'yalgan chehralari va ohangdorlik ifodalari orqali tasvirlangan, taqiqlangan sevgi va jamiyat qoralash og'irligini ifodalaydi.

3. Ajablanish. Nikolay Gogolning "Burun" asarida hayratning bema'ni holatlari, masalan, mayor Kovalyovning hukumat amaldori sifatida g'oyib bo'lgan burnini ko'rganida hayratda qolgan ifodasi mavjud.

4. **G'azab.** Aleksandr Pushkinning "Yevgeniy Onegin" asari Oneginning chimirgan qoshlari va istehzoli lablari orqali g'azabning shiddatini aks ettiradi, bu uning Lenskiy bilan to'qnashuvda fojiali oqibatlarga olib keladi.

5. **Qo'rquv.** Anton Chexovning "Itli xonim" asarida Gurovning qo'rquv ifodasi Anna bilan bo'lgan munosabatlarining oqibatlari haqida o'ylar ekan, uning ichki iztirobini aks ettiradi, qo'rquvning yurak masalalarida keng tarqalgan xususiyatini ta'kidlaydi.

6. **Nafrat.** Fyodor Dostoevskiyning "Yer ostidan eslatmalar" asarida yer osti odamining jingalak lablari va qisilgan ko'zlari orqali jirkanish ifodalari o'rganilib, uning jamiyatdagi ikkiyuzlamachilikka nisbatan nafratlanishi ochib berilgan. Ivan Turgenevning "Otalar va o'g'illar" asarida an'ana va nigilizm o'rtasidagi mafkuralarning to'qnashuvi aks ettirilgan Bazarov va Pavel o'rtasidagi nafrat ifodalari tasvirlangan.

7. **Chalkashlik.** Mixail Bulgakovning "Usta va Margarita" asarida sarosimaga tushib qolgan qahramonlar Voland tomonidan uyushtirilgan syurreal musibatlar bilan kurashayotganida, tartibsizlik o'rtasidagi chalkashlik ifodalari tasvirlangan.

8. **Qiziqish.** Ivan Goncharovning "Oblomov" asarida qiziqish ifodalari Oblomov Stolzning sarguzasht haqidagi ertaklari bilan shug'ullanayotganida yaqqol namoyon bo'ladi, bu esa yanada to'liqroq yashashga bo'lgan yashirin istakni aks ettiradi.

9. **Neytral.** Butun rus adabiyotida qahramonlar ichki g'alayonni yashirish uchun neytral iboralarni qo'llaydilar, masalan, Raskolnikovning "Jinoyat va jazo" filmidagi g'ayrioddiy xulq-atvori yoki "Anna Karenina" dagi Anna Kareninaning jabhasi.

10. **Munozara.** Rus adabiyotida yuz ifodalarini o'rganish orqali ushbu tadqiqot og'zaki bo'lmagan belgilarning xarakter rivojlanishiga va tematik izlanishlarga chuqur ta'sirini ochib beradi. Mimika chuqur quvonchdan to umidsizlikka qadar inson tuyg'ularining nozik tomonlarini etkazishda kuchli vosita bo'lib xizmat qiladi, o'quvchilarni adabiy qahramonlarning kurashlari va g'alabalariga hamdard bo'lishga chorlaydi.

Rus adabiyotida yuz ifodalarining tasnifi inson hissiyotlarining murakkabligi va og'zaki bo'lmagan muloqotning universal tili haqida bebaho tushunchalarni beradi. Bu iboralarni o'z hikoyaviy kontekstlari doirasida o'rganib, kitobxonlar inson ruhiyatini yoritib berishda adabiyotning o'zgartiruvchi kuchini va insoniy ahvolini chuqurroq anglaydilar.

Mimikalarning ushbu umumiy tasniflarini tushunish nafaqat boshqalarning his-tuyg'ularini tushunishga yordam beradi, balki empatiya va samarali muloqotni rivojlantirishga yordam beradi. Bu bizning ichki tajribalarimiz va tashqi ko'rinishlarimiz o'rtasidagi murakkab o'zaro bog'liqlikni eslatib, inson his-tuyg'ularining boyligi va murakkabligini ta'kidlaydi. Yuz ifodalarini tan olish va talqin qilish qobiliyatimizni oshirib, biz o'zimizni va boshqalarni tushunishimizni chuqurlashtiramiz, atrofimizdagi dunyo bilan o'zaro munosabatlarimiz va aloqalarimizni boyitamiz.

Foydanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Pol Ekman va Uolles V. Frizen. "Yuz harakatlarini kodlash tizimi (FACS): yuz harakatini o'lchash texnikasi". Konsalting psixologlari matbuoti, 1978 yil.
2. Liza Zunshine. "Nega biz badiiy adabiyotni o'qiyamiz: ong nazariyasi va roman". Ogayo shtati universiteti nashriyoti, 2006 yil.
3. Monika Fludernik. "Narratologiyaga kirish". Routledge, 2009 yil.